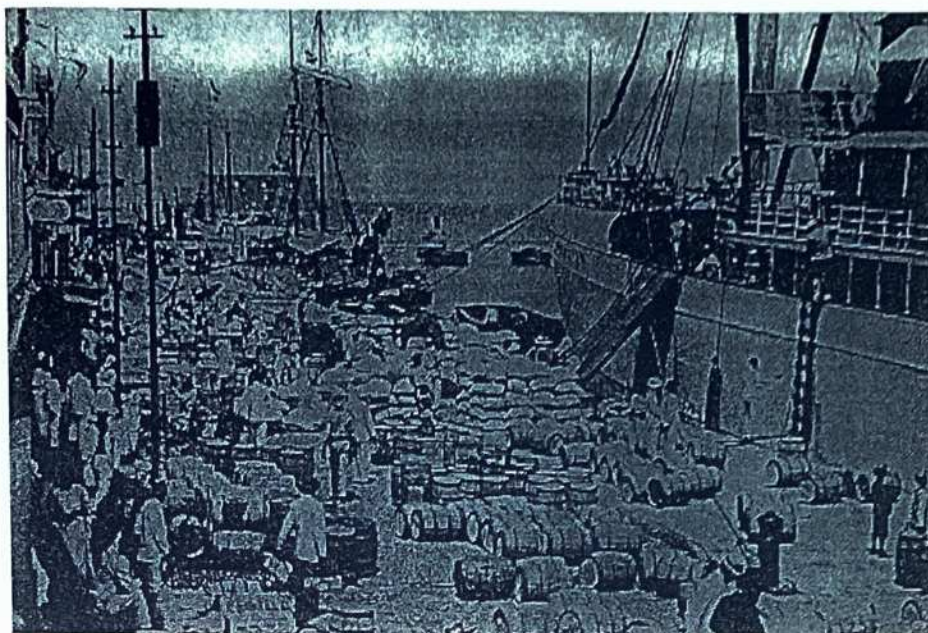

OTROBANDA

een excursie voor de derde klassen havo/vwo van het Radulphus College

OTROBANDA

een excursie voor de derde klassen havo/vwo van het Radulphus College,
georganiseerd door de secties: aardrijkskunde, geschiedenis en tekenen.

INHOUDSOPGAVE:

Voorwoord	2
Kaart Willemstad omstreeks 1796 - 1816	3
Kaart Willemstad omstreeks 1818	3
Kaart Willemstad omstreeks 1906 - 1909	4
Kaart Willemstad omstreeks 1934	5
Kaart Willemstad omstreeks 1982	6
Enkele wetenswaardigheden uit de geschiedenis van Otrobanda	7
Bouwmaterialen	12
Bouwstijlen van Otrobanda	17
Huizenclassificatie Frans Booi 1981	19
Willemstad	27
Stadswandeling door Otrobanda	32
Perceptie-onderzoek	42
Huizenonderzoek	44
Leesmateriaal over Otrobanda	45
Bijlage: plattegrond Otrobanda	46

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm, elektronisch, op geluidsband of op welke andere wijze ook en evenmin in een retrievalssysteem worden opgeslagen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Radulphus College.

Cas Cora, 24 april 1987.

Beste leerlingen,

Voor jullie ligt de excursie-map "Otrobanda". De leerkrachten van de secties aardrijkskunde, geschiedenis en tekenen hebben deze map samengesteld om jullie die extra informatie te verschaffen waardoor deze excursie meer inhoud krijgt dan alleen maar een "uitstapje" naar Otrobanda. Daarnaast zijn in deze map de opdrachten opgenomen, die jullie tijdens de excursie moeten afwerken.

Op dit ogenblik beseft men steeds meer de historische waarde van de oude stadsdelen. Wij, jullie leerkrachten, willen eraan meewerken dat bij de jeugd de belangstelling groeit voor dit onschatbare erfdeel. Oud hoeft niet per definitie lelijk te zijn.

Wij wensen jullie dan ook een zeer leerzame excursie toe en wij hopen dat jullie nog vaak deze map zullen nalezen en Otrobanda van nu af aan met andere ogen zullen bekijken.

Medewerkende leerkrachten:

sectie aardrijkskunde:

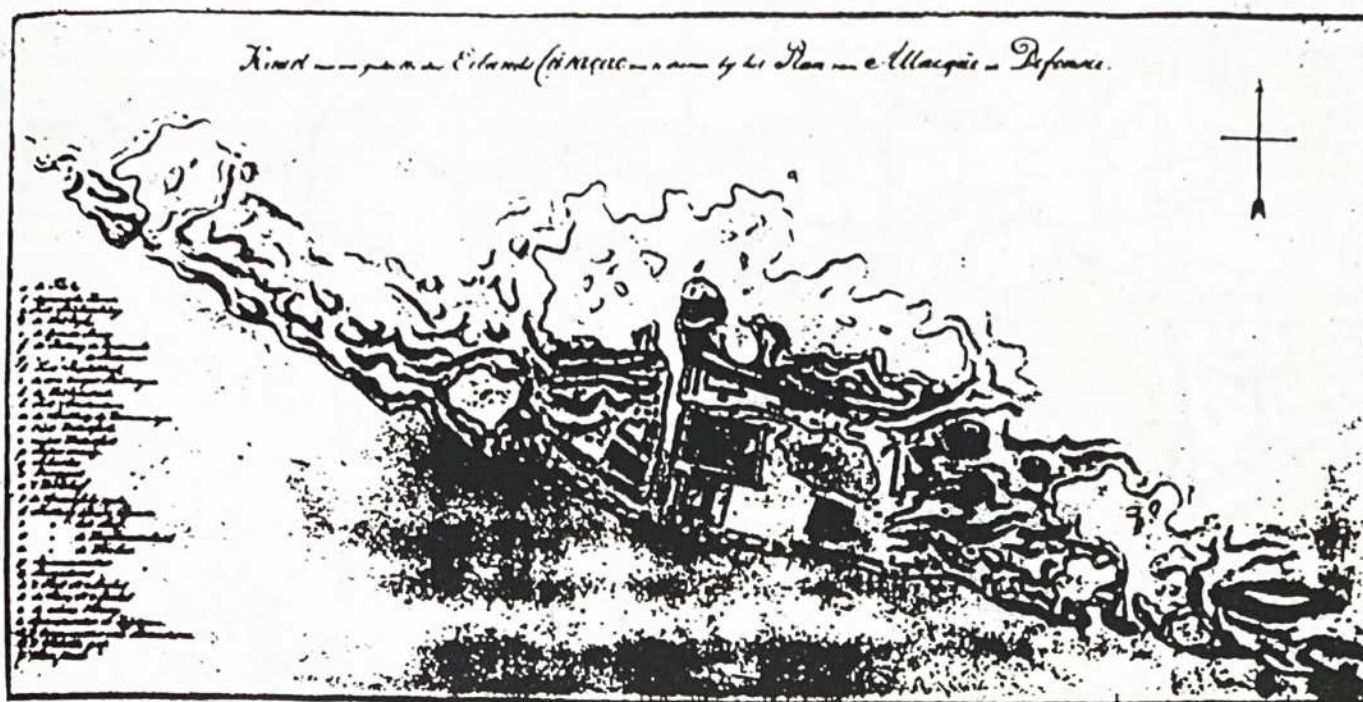
J. Romero
P. Casimiri
E. Baetens
W.A. Mink

geschiedenis:

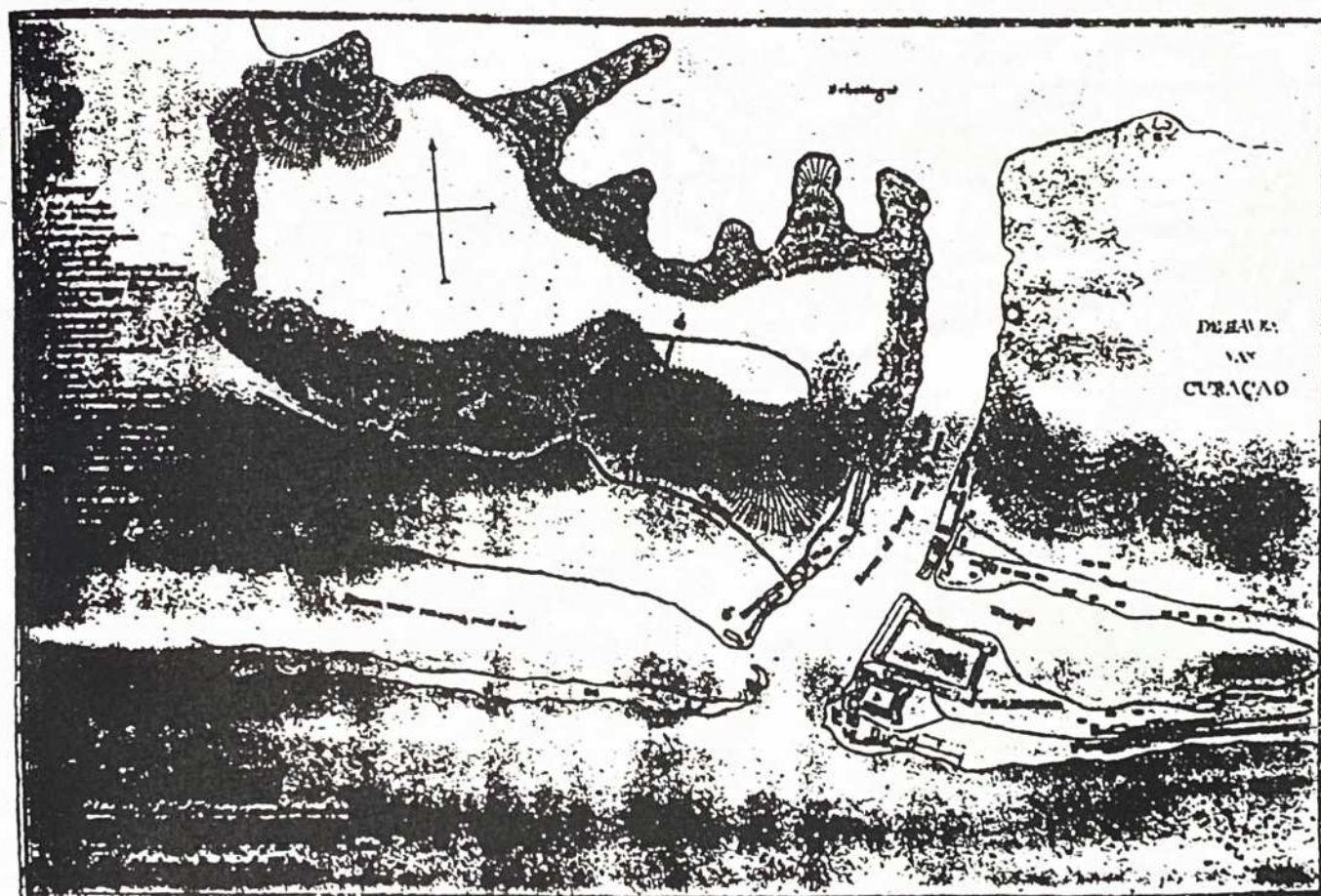
H. Schill
G. Carolina
D. Heidweiller

tekenen:

Y. Brandt
R. Houwen

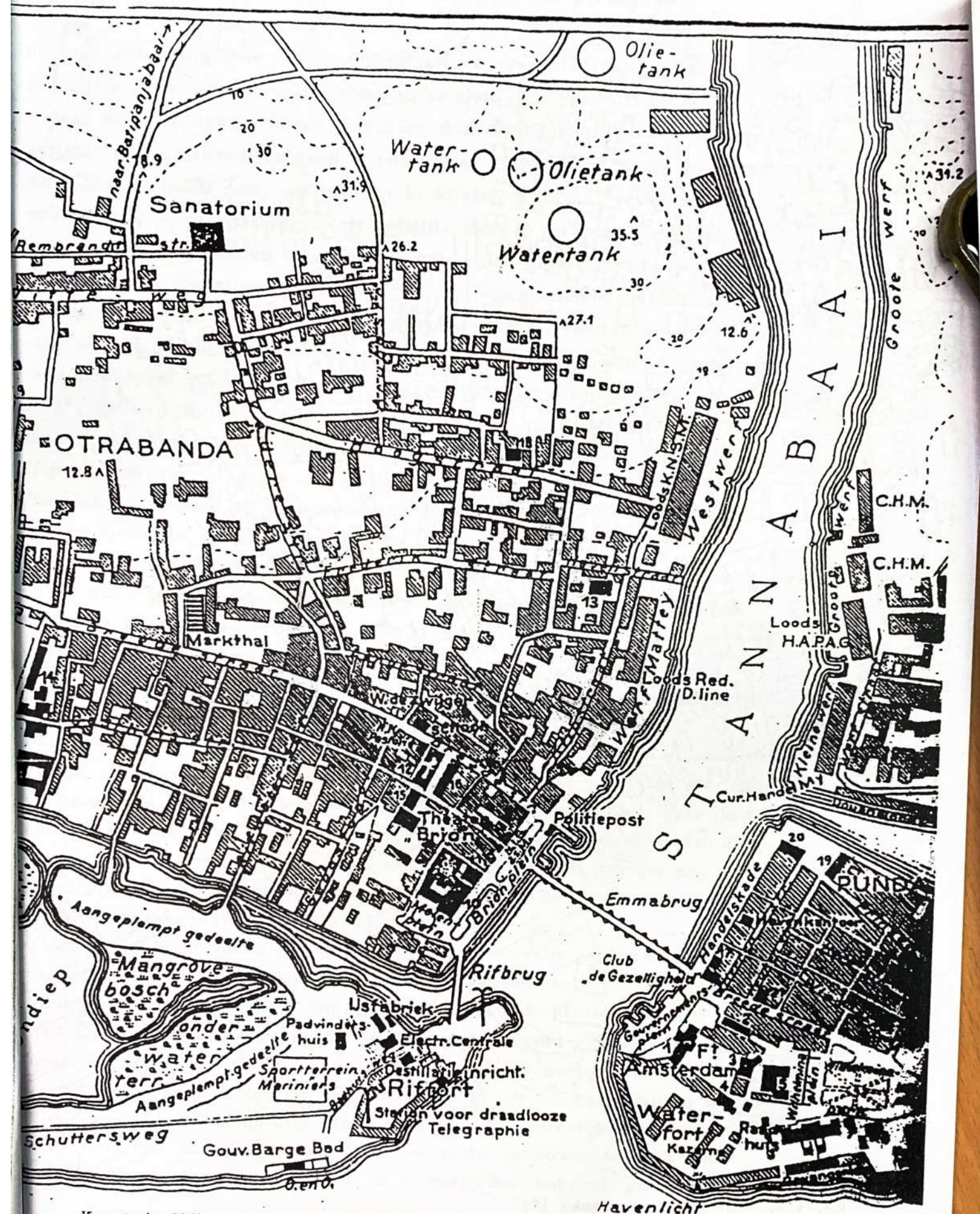
Kaart 1. Willemstad omstreeks 1796-1816

Kaart 2. Willemstad omstreeks 1818

Kaart 3. Willemstad omstreeks 1906-1909.

Kaart 4. Willemstad omstreeks 1934

Kaart 5. Willemstad omstreeks 1982

Enkele wetenswaardigheden uit de geschiedenis van Otrobanda.

Bij onze wandeling door Otrobanda lopen we over pleintjes, door straten en stegen die een historische sfeer uitstralen. Wie een uitstapje waagt in deze oude stadswijk wordt getroffen door verrassend pitoreske tafereeltjes. Ons cultureel erfgoed wordt echter bedroefend slecht in stand gehouden; je hoeft maar om je heen te kijken en je ziet verwaarlozing, verkrotting, verpaupering en viezigheid. Maar er gebeuren ook hoopvolle dingen. Heel wat huizen en huisjes verkeren in goede staat van onderhoud, dankzij initiatieven van particulieren; de overheid en stichtingen als "fundashon Kas Popular" en "monumentenzorg". Moeten we verder gaan met de reddingsacties, die meestal nogal kostbaar zijn? Of zeg je: "Nou nee, gooi maar plat die oude troep en zet er mooie moderne gebouwen neer". De bedoeling van onze excursie is onder meer dat we dergelijke vragen voor ons zelf antwoord zullen kunnen geven. Voor een goed begrip van en waardering voor de "Overzijde", zoals Otrobanda in de documenten meestal wordt aangeduid, is het vanzelfsprekend zinnig dat we een en ander te weten komen van de geschiedenis van deze wijk.

Een volledige historie in al zijn facetten moet je in dit stukje ter inleiding op de excursie niet verwachten. Toch hopen we dat, na lezing van de volgende selectie van feiten en gebeurtenissen, het Otrobanda van vroeger maar ook van nu, iets meer voor je gaat leven.

Voor de geschiedenis van de architectuur verwijzen we naar de informatie die je elders in deze map aangeboden krijgt.

Nadat Curacao in 1634 op de Spanjaarden was veroverd, werd in snel tempo Punda volgebouwd. Door ruimtegebrek gedwongen - de bevolking nam met de groeiende handel en welvaart toe - moest men nu uitwijken naar de onmiddellijke omgeving van het oude Willemstad. De autoriteiten wilden eigenlijk de directe omgeving vrij houden van bewoning; dit met het oog op schuilplaatsen die mogelijke vijanden hier zouden vinden en omdat men deze vijanden met kanonnen moest kunnen bestoken.

Toch bezweek directeur Beck in 1707 voor de wensen van bouwlustigen die er wel wat in zagen om aan de "Overzijde" te gaan wonen. Dat de bewindhebbers overstag gingen - niettegenstaande militair-strategische bezwaren - had als voornaamste oorzaak dat de verkoop van land geld in het laatje bracht voor de W.I.C. Dat er in Otrobanda ruimte genoeg was - in tegenstelling tot Punda - was (en is) aan de bouw van de eerste huizen wel te zien: overwegend in de stijl van landhuizen. Aanvankelijk lag het in de bedoeling van de gezagsdragers dat het aantal gebouwen beperkt zou blijven. Bovendien mocht i.v.m. af te vuren kanonskogels geen van deze

gebouwen meer dan één verdieping hebben. In de praktijk trok men zich van de verbodsbepalingen weinig aan en zoetjesaan werd het ook in Otrobanda steeds drukker. Vanaf de eerste bebouwing gerekend vinden we nog geen 100 jaar later in Otrobanda al aanzienlijk meer huizen dan in Punda. En dus begon het ook in Otrobanda krap te worden. Een oplossing werd gevonden in het volbouwen van de grote erven van de oudste huizen. Zo ontstond langzaam maar zeker het rommelig maar schilderachtig geheel van huizen en huisjes gelegen aan een labyrint van straten en steegjes. Volgens de gegevens die ons ter beschikking staan woonden er in 1798 al 3706 mensen in Otrobanda in 392 huizen en aanzienlijk aantal kleine huisjes, "afdaken" genaamd die rond de grotere huizen gelegen waren. Door de verwarde politieke situatie van 1796-1816 is de bevolking van Otrobanda achteruit gegaan in aantal. Nederland moest in die tijd buigen voor de kracht van Napoleon, hetgeen ook gevolgen had voor Curacao.

Voorals Otrobanda, dat niet ommuurd en dus lastig te verdedigen was, vormde vaak het strijdtoneel van geweld, beschietingen en plunderingen. Een van de verdedigers van Curacao mag hier niet onvermeld blijven: Luis Brion. Deze in Otrobanda geboren vrijheidsstrijder (waarschijnlijk in een niet meer bestaand huis op de hoek Breedestraat/Naniesteeg) heeft dus mede bij de verdediging van zijn eerste vaderland ervaring opgedaan voor zijn latere grote rol in de Zuid-Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlogen. Zodra Curacao weer in rustiger vaarwater terecht kwam groeide de bevolking weer snel tot het peil van voor de eeuwwisseling.

In de tijd van de Zuid-Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog was er zelfs een korte tijd van overbevolking omdat toen ± 2000 Spaanse koningsgezinde vluchtelingen op Curacao verbleven. De meesten van hen woonden toen in Otrobanda, hetgeen voor de door ons beschreven wijk de naam "Spaanse zijde" opleverde. Belangrijke factoren bij de groei van de bevolking van Otrobanda vormde de afschaffing van de slavernij in 1863 en de komst van de olieraffinaderij tijdens de Eerste Wereldoorlog. Veel ex-slaven probeerden in Otrobanda een nieuw bestaan op te bouwen, alhoewel de mogelijkheden op het gebied van de werkelijkheid niet voor het oprapen lagen. Wat betreft de komst van de olie was het zo dat vooral veel contractarbeiders (in tegenstelling tot de hogere werknemers, de "employés") onderdak vonden in Otrobanda.

Als we de samenstelling van de bevolking van Otrobanda onder de loep nemen, ontdekken we dat deze, meer dan in andere wijken van Curacao, altijd sterk gemengd is geweest. Zo vinden we uit het jaar 1709 het volgende overzichtje: Christenen 593; Joden 80, Gekleurden 1495 (vrije mulatten/zwarte slaven 1538.

Dergelijke cijfers veranderen natuurlijk in de loop van de geschiedenis - de Joden verdwenen bijvoorbeeld grotendeels naar de Punda-kant - maar mogen voor Otrobanda toch wel illustratief genoemd worden.

Alhoewel de blanke bovenlaag in de gesegmenteerde-samenleving in economisch en bestuurlijk opzicht domineerde wordt uit bovenstaande cijfers wel duidelijk dat de leefsfeer in Otrobanda in grote mate bepaald is geweest door de vrije mulatten/zwarten en slaven (tot 1863). Maar ook in Otrobanda vonden heel wat deftige lieden die het tot hoge welstand brachten en avenant leefden. Ook de meeste plantage-eigenaren uit midden- en west-Curacao hadden een huis in Otrobanda. Het elan van Otrobanda werd nog verhoogd toen gouverneur de Rouville het in de vorige eeuw verkoos hier te gaan wonen. Hij liet er toen de nu in erbarmelijke staat verkerende villa Belvédère bouwen, waar hij vaak receptie hield. De lucht in dit deel van Otrobanda had de naam zeer gezond te zijn en het uitzicht was prachtig.

Maar naast de voorname levensstijl van de "upper-ten" treffen we in Otrobanda vooral ook een sfeer van bruisende vrolijkheid. Heel wat feesten vonden plaats die dan rustig begonnen met uit Europa overgewaaiden dansen als de mazurka, quadrille, polka en wals, maar later op de avond als de sfeer wat instuimiger werd eindigde men met tumba's en tambu's. En voor wie geen feest kon vinden waren er talloze kroegen. Heel wat verordeningen van de overheid maken duidelijk, dat de blanke bovenlaag niet altijd even ingesloten was met de vrolijke levensstijl van de gekleurde bevolking, vooral ook niet omdat het nog wel eens uit de hand liep.

De overheid meende vooral een en ander aan banden te kunnen leggen door een algemeen verbod voor mulatten en zwarten om zich na 9 uur 's avonds onder duidelijke redenen op straat te bevinden. Natuurlijk kregen dan ook de kroegbazen het verbod om na dit tijdstip nog te tappen voor mulatten en zwarten. Maar ook thuis diende men zich rustig te houden. De overheid klaagde herhaaldelijk over "de brutaliteiten der mulatten en negers, zoo vrije als slaaven ... die in de stad als aan de oversijde van deze haven naare wooningh hebben, in dewelke zij bij daage en naghte laten speelen op instrumenten en zich aldaar met dansen en dronken drinken besigh houden, welke bijeenkomste van schadelijke gevolgen zijn en occagiën geven tot vegterije met messen, stocken, vuysten en diergelijke".

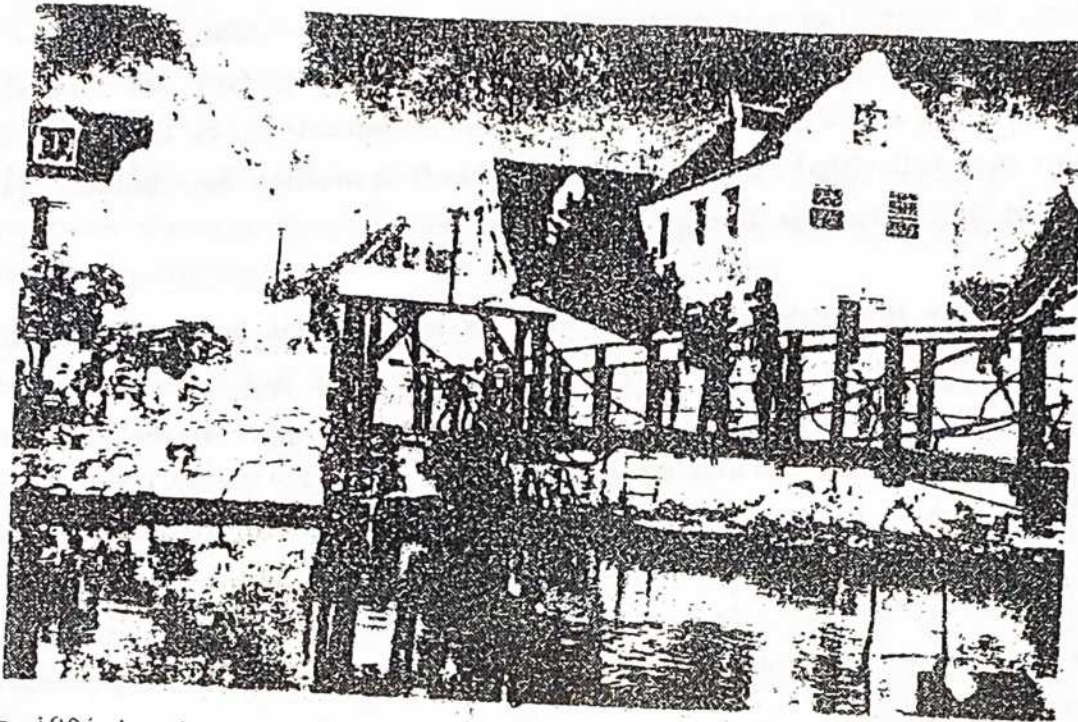
Opmerkelijk zijn voorts de verboden die afgekondigd werden tegen het houden van paardraces door de smalle straten en een verbod uit 1756 "tegen het verpen van voetzoekers, sissers en andere vuurwerken".

Natuurlijk zijn alle ge-en verboden gericht tegen uitwassen en niet alledaags voorkomende incidenten. De conclusie dat het leven in Otrobanda beslist

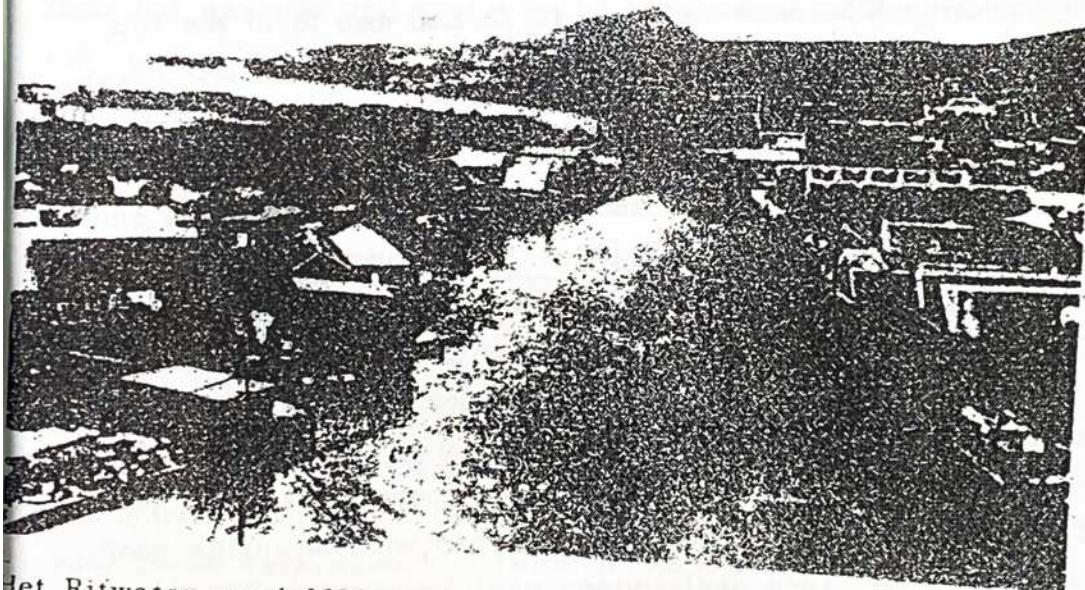
niet tam en steriel was, lijkt echter alleszins gerechtvaardigd. Zoals reeds gesteld werd, is de werkgelegenheid altijd een probleem geweest. Toch vonden in Otrobanda heel wat economische activiteiten plaats. Naast de handel, denk aan de vele winkels o.a. de Breedestraat kende veel kleine ambachtsheden als metselaars, timmerlieden, schoenmakers, schrijnwerkers, edelsmeden etc. Sommige straatnamen in Otrobanda herinneren nog aan dergelijke activiteiten. Ook vermeldenswaardig is de enorme bloei die de hoeden- vlechterijen in het begin van deze eeuw kenden. De vlechters in kwestie zijn er echter niet rijk van geworden. Er was en is ook industriële activiteit waar- bij gewezen kan worden op de ijsfabriek, de electriciteitscentrale en de water- fabriek. De economische bedrijvigheid werd nog bevorderd door een steeds betere bereikbaarheid van Otrobanda. De pontjes van weleer werden in de vorige eeuw vervangen door stoomponten, nog later door de ponton-brug en tenslotte in de recente geschiedenis de vaste oeververbinding over de St. Annabaai.

Over de jammerlijke achteruitgang van Otrobanda als centrum van economische activiteiten en als woongebied vind je elders in de map meer informatie.

Tenslotte nog wat informatie over het Riffort, dat we tijdens onze excursie met een bezoek vereren. Het fort zoals we tegenwoordig kunnen bewonderen is pas gebouwd in 1828. Daarvoor bestond het Riffort slechts uit een paar dikke wallen waarachter de soldaten zich konden verschansen en waarop wat kanonnen geplaatst konden worden. Het spreekt vanzelf dat het Riffort er vooral was om de St. Annabaai te verdedigen. Daartoe kan, behalve het ge- bruik van zwaar geschut, een ketting gespannen worden tussen het Riffort en Waterfort. Nog in de Tweede Wereldoorlog is van deze methode gebruik gemaakt, zij het dat toen een ijzeren net gespannen werd om onderzee- boten tegen te houden. In deze tijd functioneerde het fort ook als kazerne. Naast militaire is het fort nog voor andere doeleinden gebruikt. Havenauto- riteiten, politie, padvindende, landlopers, een station voor draadloze telegrafie en een radiostation (Curom) hebben er onderdak gevonden. De politie vinden we er nog steeds trouwens. Tegenwoordig vinden we er twee restaurants, Le Clochards en Le Recif, allebei met toepasselijke namen. Het Riffort is een aantrekkelijke toeristische attractie, niet alleen vanwege de restaurants maar ook vanwege het prachtige uitzicht dat je hebt, als je boven op het fort wandelt.

In 1906 heeft men in het verlengde van de Rifwaterstraat een loopbruggetje gemaakt naar het Rif, bedoeld om aldus gelegenheid te geven tot het verwijderen van vuil uit de stad. In 1910 is nog zulk een hangbruggetje aangelegd in het verlengde van de Sabasteeg (hierboven). In de volksmond kregen deze twee bruggetjes nogal typerende namen: dat bij de Sabasteeg werd "Pasa contrami" (kom mij ontmoeten) genoemd en het andere "corta orea" (overspel-bruggetje). Op de achtergrond staat huize "stroomzicht" van dokter Chris Engels.

het Rifwater rond 1912

Bouwmaterialen.

De oudste bouwmaterialen die de Indianen en Spanjaarden gebruikten waren natuurlijk leem en hout. Leem is plaatselijk verkregen klei welke werd aangengelgd met water. Hout verkregen onze vroegere inwoners door het plaatselijk kappen van hout en of door het zoeken naar afvalhout (b.v. een verrot stuk hout van een zeilschip). Het houtkappen heeft men hier eeuwenlang gedaan. We komen hier later op terug.

Met de komst van de Hollanders in 1634, werden ook allerlei bouwmaterialen meegenomen, die natuurlijk gebruikt moesten worden voor het bouwen van verdedigingswerken (o.a. Fort Amsterdam, later het Waterfort en het Riffort). De bouwmaterialen die toen werden meegenomen, per schip, waren niet voldoende en kostten door het transport relatief veel. Daarom ging men al gauw zoeken naar lokaal te verkrijgen bouwmaterialen, die men combineerde met uit het moederland geïmporteerde bouwmaterialen.

In het algemeen kunnen de volgende bouwmaterialen onderscheiden worden:

- a. keramische produkten
- b. natuursteen
- c. kalk
- d. tras en cement

Keramische produkten zijn alle produkten waarvan klei het hoofdbestanddeel van vormt en welke daarna in een oven gebakken worden. De twee belangrijkste keramische bouwmaterialen uit die tijd waren baksteen en dakpannen.

Zowel bakstenen als dakpannen werden als ballast op de heenreis naar "Curacao en onderhoorige Eilanden" verscheept. Zo had men al in die tijd berekend dat het baksteen veel duurder uitkwam dan het bouwen met lokaal verkregen materialen. Vooral het transport uit Nederland maakte dit dus duur. Als baksteen werd tot in de 18e eeuw gebruikt de "gele IJsselsteen" (afkomstig uit de omgeving van Gouda). Daarna tot het midden van de 19e eeuw werden vooral de grotere "rode baksteen" (Klenku) gebruikt.

De bakstenen werden gebruikt bij het bouwen van bogen en schietgaten (bij onze Waterfort en Riffort), lijsten (omrandingen van deuren en ramen), als de vooruitstekende dakkapellen en vaak ook gewoon voor de versiering. Zoals eerder gezegd, werden ook dakpannen aangevoerd. Deze dakpannen, uit het begin van de kolonisatie, waren afkomstig uit pannebakkerijen aan de Rijn en de IJssel. De meest gebruikte kleur dakpan was natuurlijk rood, maar ook donker blauw-zwart (een geglazuurde pan) kwam voor. In de 18e eeuw kwamen er zeer goedkope, maar ook regendoorlatende pannen uit

Friesland. Tegenwoordig wordt zelfs beweerd dat "een dakbedekking met Oud-Hollandse pannen zelden echt waterdicht was".

Onze vroegere huizenbouwers hadden, gezien ons droog klimaat, ook allerlei voorzieningen getroffen om het regenwater op te kunnen vangen. Naast het dak ontwierpen ze vaak brede stenen goten op de muren, waarlangs het "hemelwater" werd opgevangen en werd geleid naar de regenbakken ("renbak"). Bij sommige van onze "oude huizen" zijn er zelfs zeer ingenieuze waterafvoersystemen gebruikt, waarbij we zelfs kunnen spreken van "aquadukten".

Zoals hierboven reeds vermeld, was het aangevoerde bouw materiaal uit Holland ontoereikend en ging men op zoek naar plaatselijke vervangende bouwmaterialen. Zo werd baksteen vervangen door natuursteen (koraalsteen en breuksteen).

Koraalsteen vond men vroeger in zeer grote hoeveelheden langs de kust. Het was koraalpuin vaak afkomstig van onze barrièreriffen en of van de zee afgesloten boka's aan onze zuidkust. De koraalsteen werd dus langs de kust opgeraapt (vandaar dat men deze steen ook raapsteen noemt). Deze koraalsteen was rond en vaak plat van vorm. Dit kwam o.a. door de afslijpende werking van de branding.

Breuksteen daarentegen wordt verkregen door het uithakken of met buskruid laten opblazen van de "kalkkap uit het Tertiair" en kalklagen uit het Kwartair. Breuksteen is daarom ook ruwer en hoekiger dan koraalsteen. Het gebruik van koraalsteen of breuksteen hing af van waar er gebouwd moest worden. Dus meer tegen de kust werd er koraalsteen gebruikt, terwijl meer landinwaarts men vaak breuksteen moest gebruiken. Dit laatste had weer vooral te maken met de transportkosten.

Door het gebruik van koraal-en of breuksteen werden de opgetrokken muren zeer onregelmatig en zeer dik van vorm. De onregelmatigheid werd opgelost door het zorgvuldig en deskundig opvullen van de muren met kleinere stukjes steen en vaak ook afgebroken bakstenen, waarna het werd opgevuld met leem en tot slot bepleisterd met een mengsel van kalk, zand en water.

Ook als natuursteen werd diabaas gebruikt - wat vroeger "groensteen" werd genoemd. Echter omdat diabaas een "gelaagde structuur" heeft en tevens erg bros wordt in contact met water, is het als bouw materiaal minder toegepast geweest in tegenstelling tot koraal-en breuksteen.

Kalk werd naast baksteen door Johan van Walbeeck in 1634 ingevoerd voor het bouwen van ovens. Deze kalk was vrij snel op en men verving kalk toen voor lokaal verkregen klei (Midden Curacao Formatie). Echter het lokaal gewonnen klei voldeed niet aan de bouweisen en toen werd besloten om klei

te vermengen met gebrande kalk.

De kalk werd gebrand in veldovens (zo een "Fornu di kalki" staat in nabijheid van Landhuis Brakkeput Mei Mei, maar ook aan de verzande ingang van Jan Thiel en salinja St. Marie. Bij het kalkbranden verliest de kalksteen $[CaCO_3]$ zijn kooldioxyde $[CO_2]$. De ongebluste kalk $Ca(OH)_2$ werd later vermengd met klei en of zand en in combinatie met water vormde dit de specie voor het metselen.

Om deze kalkovens te stoken waren grote hoeveelheden brandstof nodig. Als brandstof werd vaak allerlei houtsoorten gebruikt. In 1826 ontstond een verbod tegen een ongecontroleerd kappen van hout - wat toen op grote schaal gebeurde - voor het kalkbranden. Vanaf toen moest men van het gouvernement toestemming hebben om kalk te mogen branden.

Ook als bouw materiaal werd tras gebruikt. Deze tras werd verkregen door gedeeltelijk verweerde en verharde vulkanische as te malen en later te vermengen met kalkspecie waardoor er een zeer goed metselspecie ontstond. Deze tras was o.a. van Europa afkomstig maar ook van de Quil-vulkaan op St. Eustatius. Het Waterfort en Riffort zijn gebouwd met o.a. tras uit St. Eustatius en kalk uit de A.B.C.-eilanden. Ook gebruikte men tras voor het bepleisteren van de binnenkant van de regenbakken.

In die tijd verkreeg men ook cement uit gestampde (klei)pannen. Verder kunnen we opmerken dat het gebruik van cement zoals wij dat nu kennen voor een groot deel samen viel met de komst van de Shell in 1915.

Tot ongeveer het einde van de 19e eeuw werd erg veel hout voor commerciële doeleinden gekapt o.a. Wayaca (pokhout) vanwege zijn hardheid, Mahok (mahoniehout) en Brazil/Brasia (rode verfhout). Het bomenbestand van het eiland Curacao verminderde snel door deze vaak ongecontroleerde houtkap. Natuurlijk namen de Hollanders ook hout mee, maar al gauw ging men over op lokaal hout voor de huizenbouw. Zo werd een cactusboom met een voldoende dikke stam gebruikt als kozijnhout. In de vorige eeuw werden uit de mansalinja- en mahokboom meubels gemaakt door de toen al bekende schrijnwerkers. Ook het hout van de Mangel (palu di Amandel) en Tamarindeboom werden gebruikt voor daklatten en verder voor allerlei binnentimmerwerk.

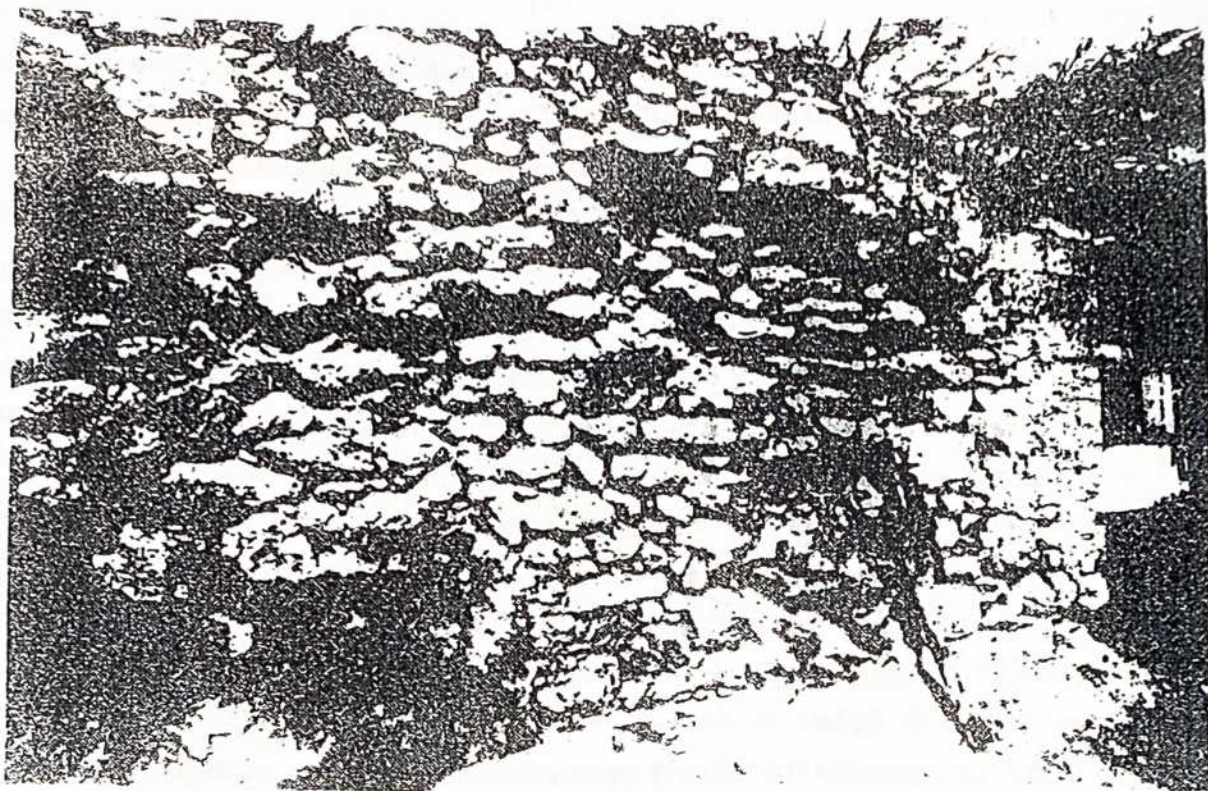
In de koloniale tijd werden de muren afgepleisterd met kalkspecie en waren daardoor dus wit van kleur. Echter in 1817 werd door 'de toenmalige Gouverneur Albert Kikkert, op aanraden van Dr. Benjamin de Sola, voorgesteld dat alle huizen in het stadsdistrict een ander kleur moesten krijgen dan wit. Volgens deze gouverneur veroorzaakte de weerkaatsing van de felle zon op de witte muren oogontsteking wat zelfs later blindheid kon veroorzaken.

Hierdoor kregen zowel het stadsdistrict als vaak ook de landhuizen daarbuiten een kleur; dus aan het kalkwater werd een kleurstof toegevoegd. Verschillende gebouwen in het stadsdistrict als daarbuiten waren rood "bont", blauw (o.a. het gouvernementsgebouw) en oker-geel (de meeste cultuur-historische gebouwen zijn nu in deze kleur) geschilderd.

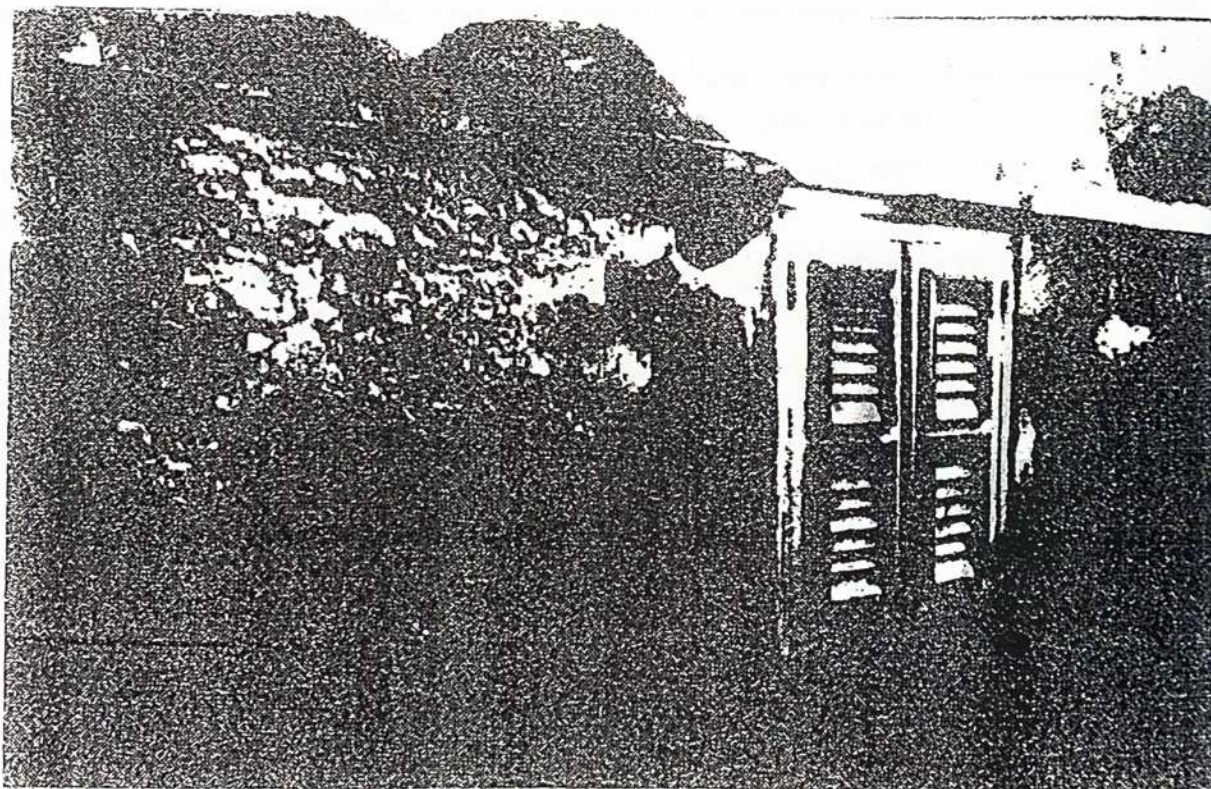
Vaak zien we dat verschillende van de oude gebouwen de verflaag loslaat. Hoe is dit te verklaren. Ongetwijfeld heeft dit te maken met het lokaal gebruikte bouw materiaal. Dit afschilferen en zelfs het afbrokkelen van de pleisterlaag en of steen in de muur, wordt veroorzaakt door de kristallisatie van allerlei zouten net onder de pleisterlaag en of in de stenen.

Bij deze kristallisatie ontstaat er volumevergroting (het zet dus uit), waardoor de stenen en of het pleisterwerk afschilfert en loslaat. Dit wordt tegenwoordig ook "muurkanker" genoemd. Deze muurkanker wordt o.a. vooral veroorzaakt door:

1. een hoog zoutgehalte in koraal-en breuksteen,
2. het gebruik van zout zand,
3. vaak ook het maken van specie met zeewater of brak putwater
4. het optreden van luchtverontreiniging waarbij zeer miniem kleine zeezout-kristallen de boosdoeners zijn.

De Klipstraat: we zien hier duidelijk, dat zowel raap- als breukstenen zijn gebruikt.

Nonicsteeg: boven dit raam zijn bakstenen gebruikt. Muurkanker is opgetreden, het afschilferen en zelfs het afbrokkelen van de pleisterlaag en af steen in de muur.

bouwstijlen van Otrobanda.

De bouwstijlen die in deze tijd in Europa toonaangevend waren, zijn achter-
envolgens de 17e eeuwse gevels in Nederland, de 18e eeuwse Barok en Roccoco
en het 19e eeuwse classicisme met onze moderne na-oorlogse stijlen die daarna
volgden..

De 17e eeuwse gevels die je in Amsterdam het meest ziet, zijn ook hier in
onze stad terug te vinden. Ze zijn weliswaar aangepast. In het begin werden
ze in baksteen gebouwd wat te duur bleek te zijn. Men ging over tot rotsblok-
ken en raapstenen. De bakstenen werden als afwerking van ramen en water-
afvoer gebruikt. Dit modelhuis noemen we hier, volgens de benaming van de
heer Frans Booi: "Cas di Cabez," soms "dos cabez" (twee-hoofdig) tot "cuater
cabez" (vier-hoofdig). In de Hoogstraat is een "tres cabez" te zien.

De Barok en de Roccoco brachten de nodige versieringen in onze gevels.
De Barok was van ± 1600 tot 1750. De Roccoco werd een reactie op de
Barok daar de Roccoco versierlijker en lichter is. Barok betekent een grillige
parel. De Roccoco is een Franse benaming en betekent fijne schelpen en
rotsen. De Barok en Roccoco bereikten in Frankrijk hun absolutisme gezien
de koning die toen heerste, Lodewijk de Veertiende.

De Barok is rijk aan structuren, decoraties en weinig beheersing. De
Barok heeft vooral invloed gehad op onze randversieringen. Let op de gevels
en raamversieringen. De Barok wordt de stijl van Louis Quatorse genoemd.

Als voorlaatste stijl die invloed had op onze bouwstijlen of bouwmodellen
is het classicisme. Het is een opnieuw ontwaakte belangstelling voor de klas-
sieke oudheid. Dit duurde van 1750 - 1850, honderd jaar Classicisme en
Romantiek, die twee gaan hand in hand. Romantiek is geen stijl maar meer
een psychologische instelling, die zich op allerlei manieren kan uiten.
In Otrobanda treffen we de Neo-Classicistische invloed in de timpaan en
zuiltjes die in de gevels te zien zijn.

Terug naar de Oude Grieken en hun strakke, evenwichtige stijl. Timpaan is de driehoek-vormige dakgevel, die op de Toscaanse zuilen rust. Deze zuilen zullen vaak in Otrobanda te zien zijn als steun voor de houten balkons. Deze balkons zijn grotendeels verdwenen van de voorgevels door de moderne tijd die het verkeer in de straten ook ging beïnvloeden. Zoek zelf een geweldig voorbeeld van Neo-Classicisme in Otrobanda: een "Cas di Caha!"

Na de oorlog krijg je de "Cas di Porch," een compact bouwwerk, een gesloten bouwvorm gericht op functie en op minder ruimte tussen andere grote huizen in. Soms zit de porch op de hoek en dan weer middenin. De Ionische zuiltjes die iets slanker zijn dan de Toscaanse zuilen verfijnen het blok-vormige van het huis en geven toch een openheid door de porch. Er zijn nog meer invloeden terug te vinden in de huizenbouw van Otrobanda. Ook Carabische invloeden van de Bovenwindse Eilanden. Veel houtbewerking en een verfijning hiervan is in de Frederikstraat-hoek Nanniestraat te zien. Het "huis van kant", "Cas di kanchi."

De bouwmodellen zijn grondvormen waar de persoon die in dit huis heeft gewoond en nog steeds woont zijn sporen ook aan toevoegen. Er is nog veel te zien en te beleven. De ramen en deuren zijn ook telkens verschillend. Er zijn luchtgaten in de gevels te zien. Deze luchtgaten variëren van een eenvoudig rond gat tot mooie bewerkingen:

De raamlijsten zijn ook heel verschillend van vorm: hoekige, half boog dus rond, eenvoudig, rijk versierde omlijstingen. Zelfs geëtst glas.

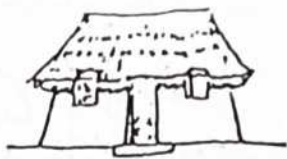
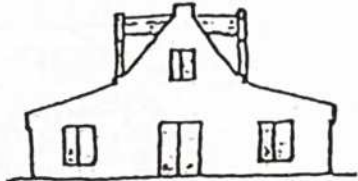
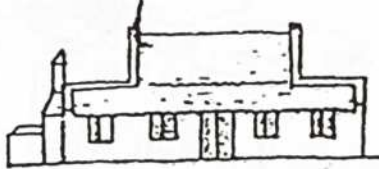
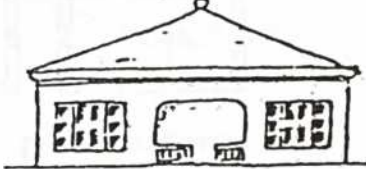
De omheiningen van de huizen zijn gevarieerd. Stenen muren en beton van latere tijden. De houten stokjes zijn ouder. Er is teveel om op te noemen. Geef je ogen goed de kost!

Wat voor zuilen heeft het huis?

Wat voor ramen heeft het huis?

Wat voor dak heeft het huis?

Wat voor omheining heeft het huis? Etc.etc.

KAART A	<i>Cas di Bara</i> KNOEKHUISMODEL	
KAART B	<i>Cas di Cabez</i> ZOLDERHUISMODEL	
KAART C	<i>Cas di Hala</i> VLEUGELHUISMODEL	
KAART D	<i>Cas di Hadrey</i> VOORHUISMODEL	
KAART E	<i>Cas di Caha</i> DOORHUISMODEL	
KAART F	<i>Cas di Porchi</i> PORTIEKHUISMODEL	

Huizenclassificatie volgens Frans Booi 1981.

Tot nu toe zijn er nog geen gedegen studies verschenen waarin de verschillende bouwstijlen, die de Nederlandse Antillen rijk zijn, bestudeerd worden. We hebben via de huizenclassificatie van F. Booi toch enig houvast kunnen krijgen v.w.b. onze "architectuur".

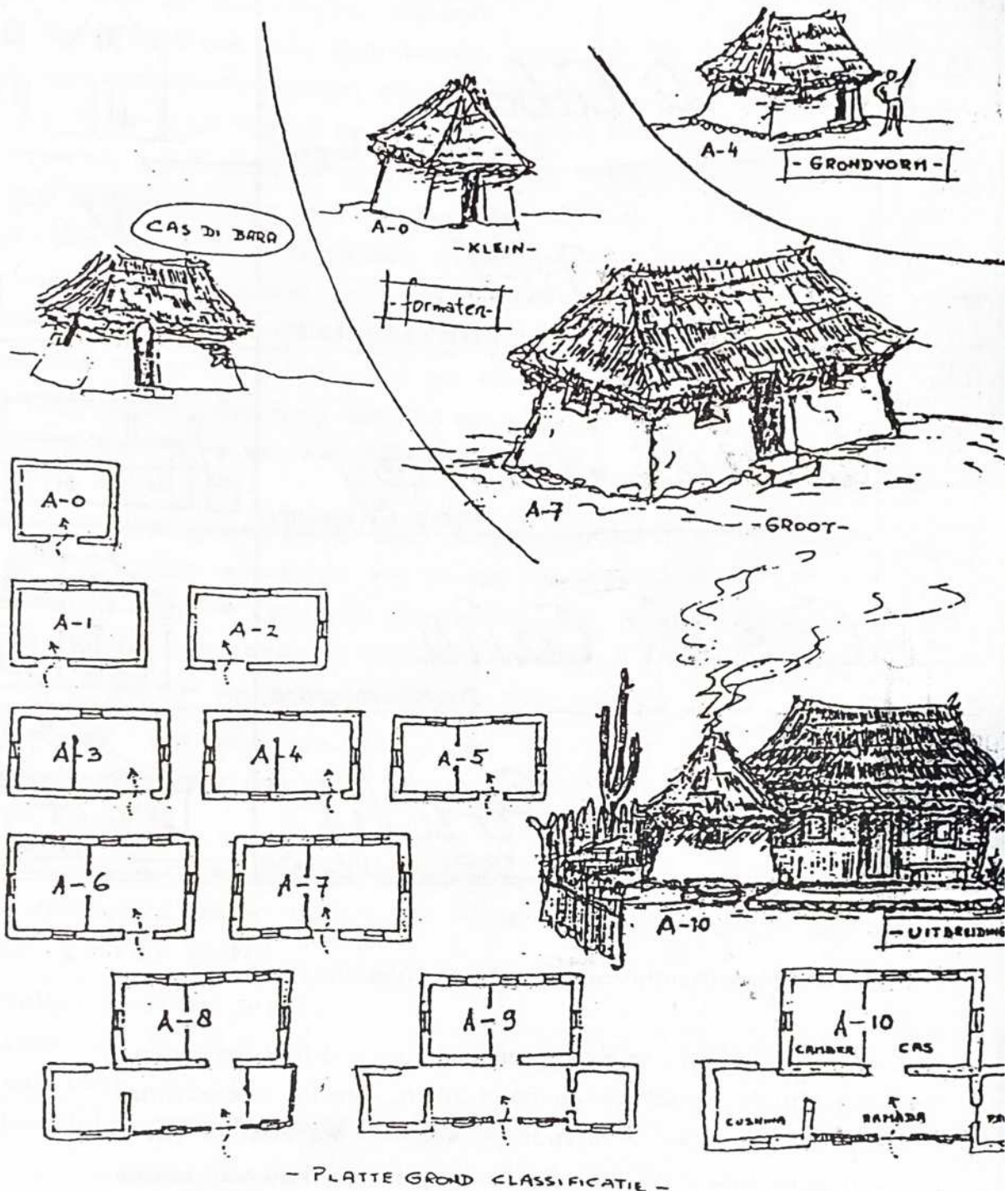
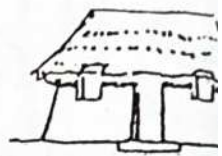
Hopelijk kan deze indeling ertoe bijdragen om enige kennis en inzicht te verschaffen in de "Antilliaanse bouwstijl".

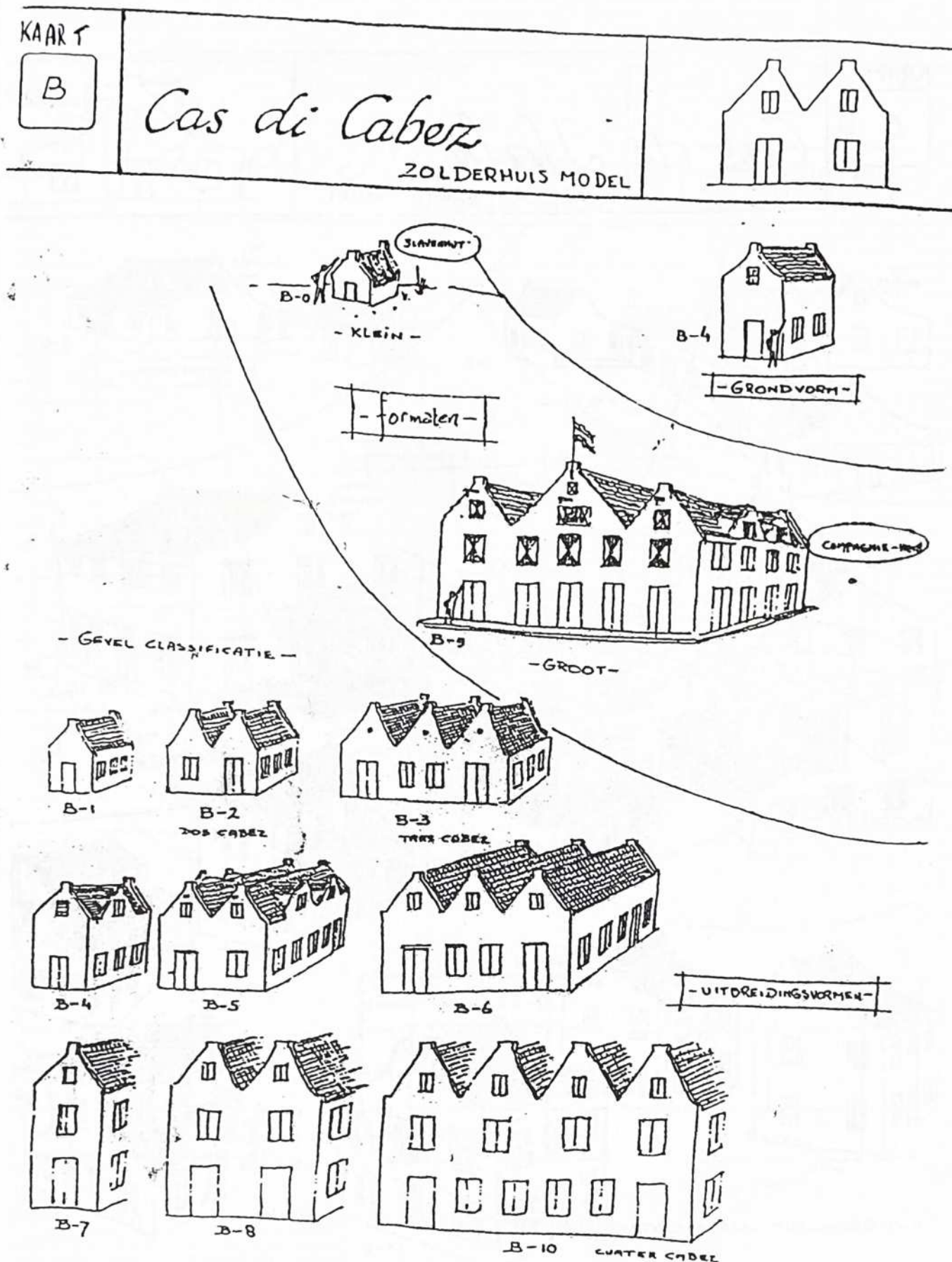
KAART

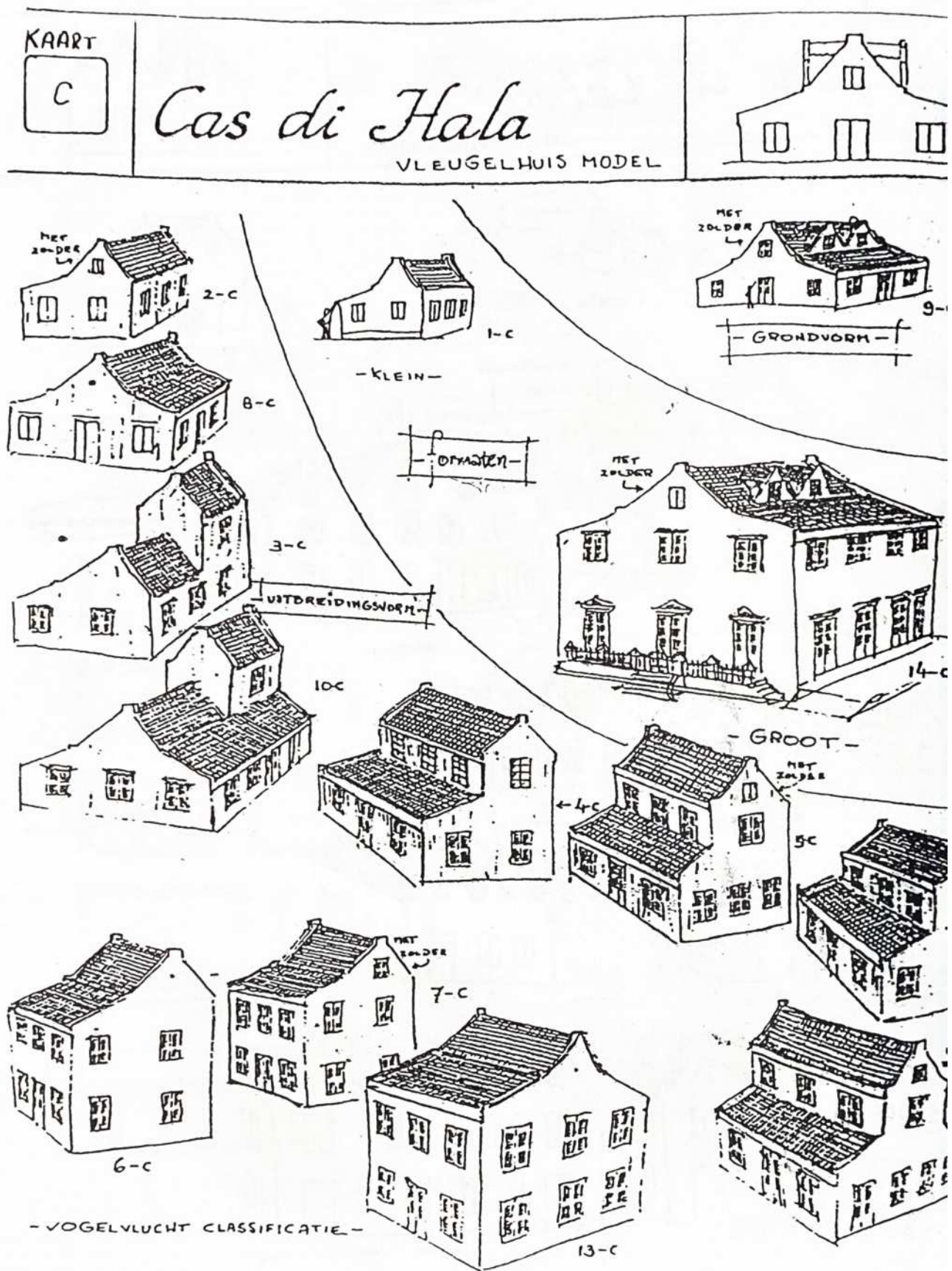
A

Cas di Bara

KNOEKHUIS MODEL

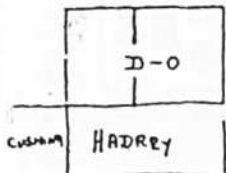
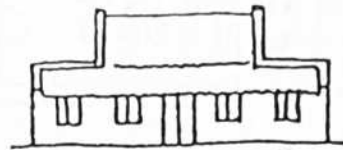

KAART

D

Cas di Hadrey

VOORHUIS MODEL

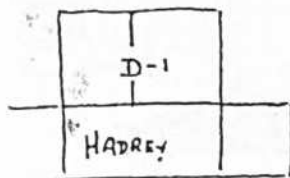

- KLEIN -

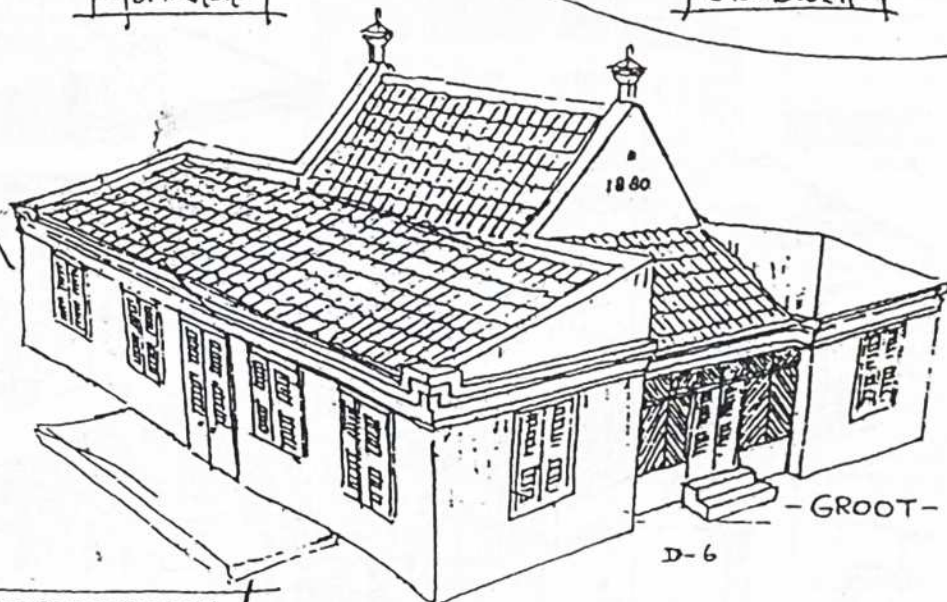
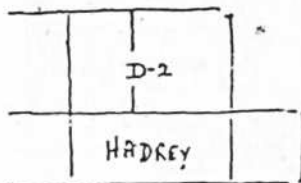

D-1

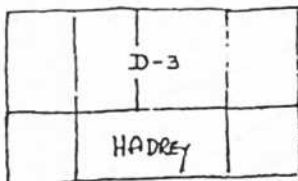
- GRONDVORM -

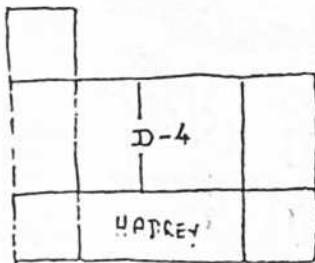
- FORMTE -

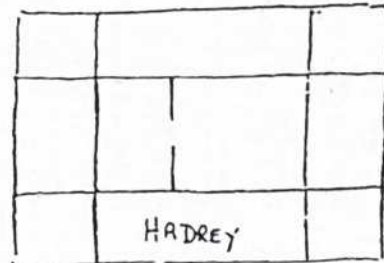
- GROOT -

- UITBREIDINGVORM -

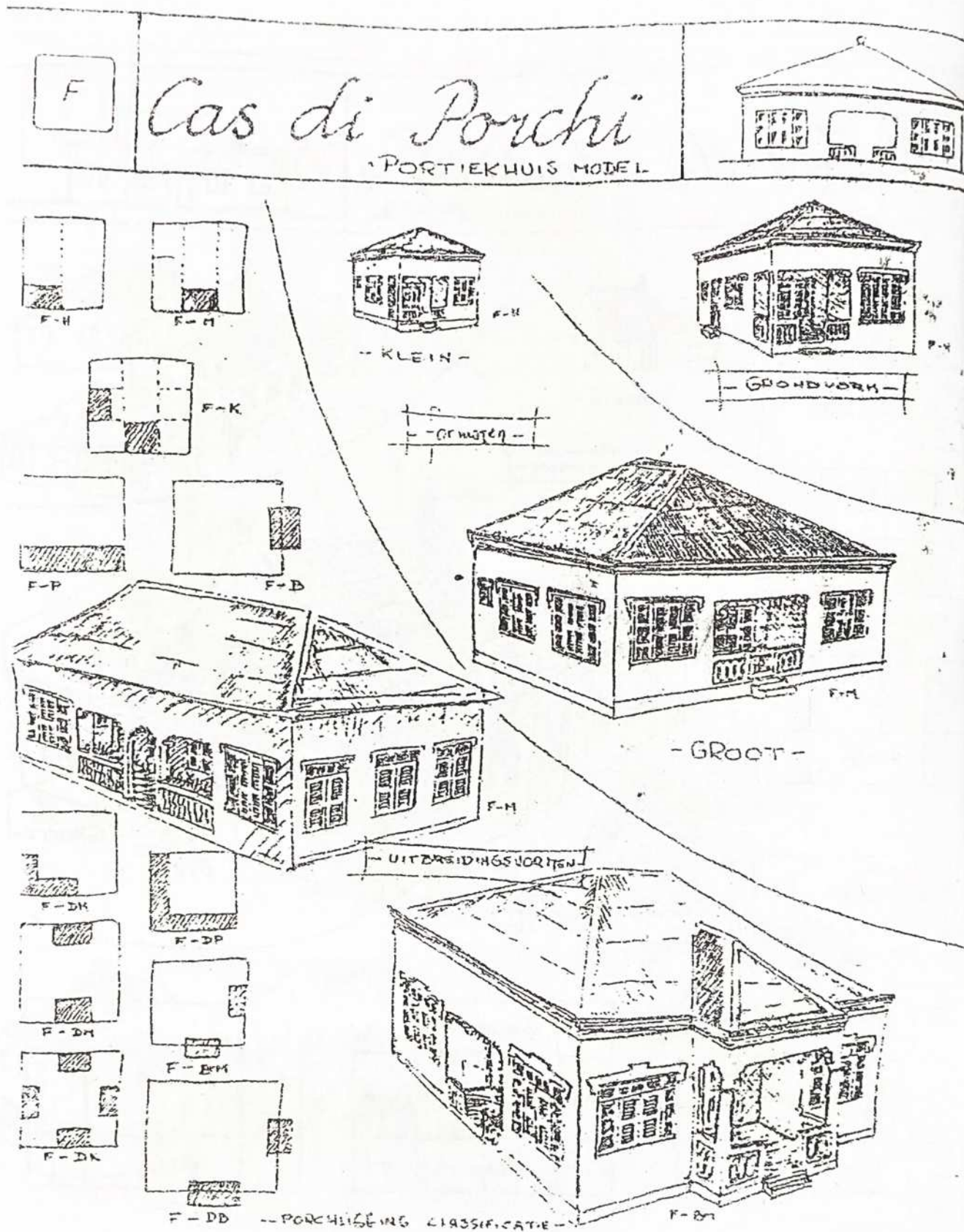

D-5

D-6

- PLATTEGROND CLASSIFICATIE -

KAART

E

Cas di Caha

DOOSHUIS MODEL

E-1

- KLEIN -

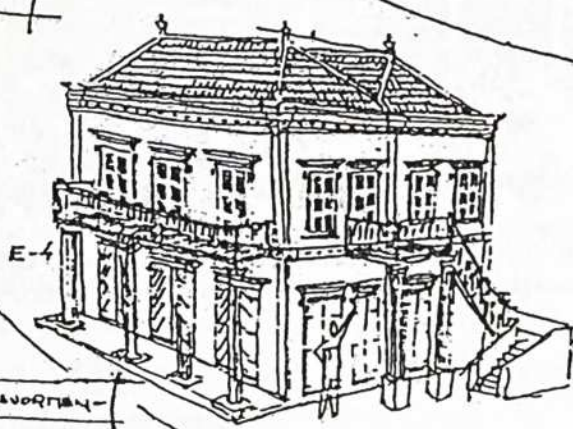
E-0

- GRONDVORMEN -

E-2

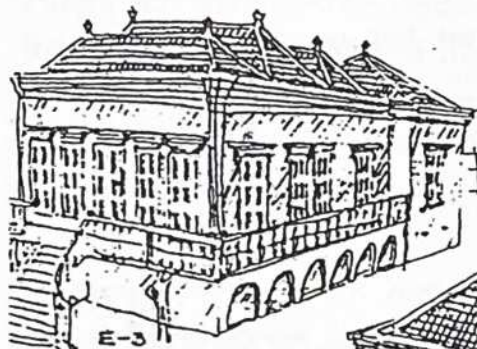
- formaten -

E-4

- UITBREIDINGSVORMEN -

GROOT

E-3

E-5

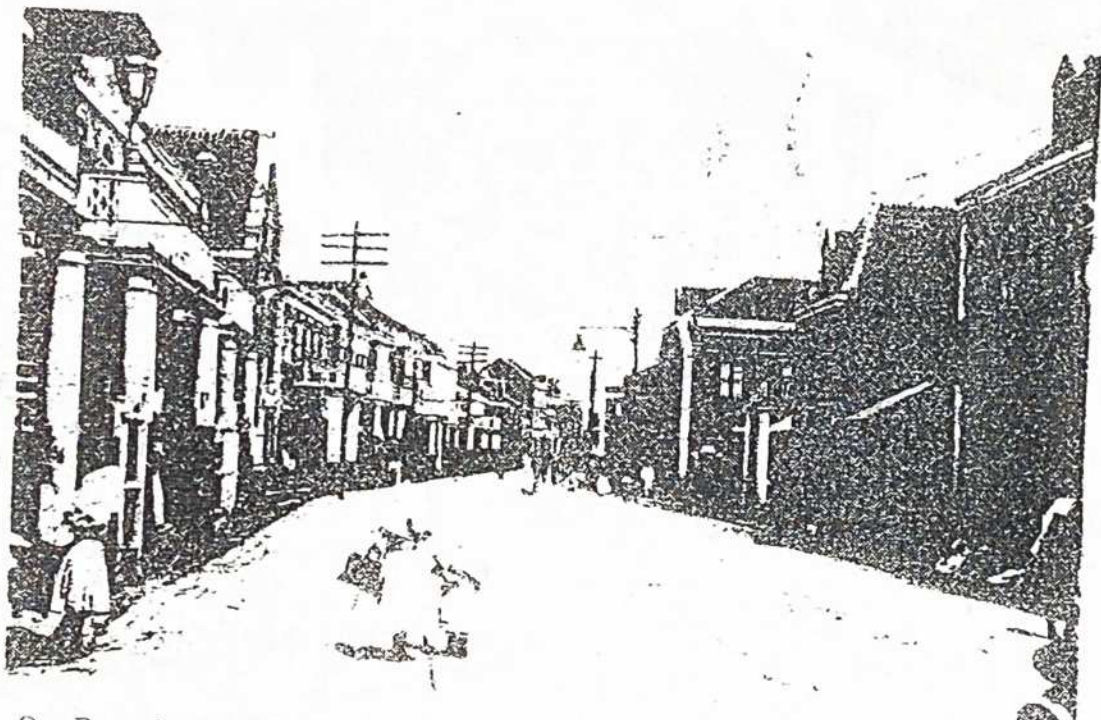

E-6

- VOORGEVEL CLASSIFICATIE -

In 1909 had Hotel Americano zich uitgebreid tot het nog bestaande pand ernaast; het balkon werd doorgetrokken.

De Breedestraat, Otrobanda, vóór 1895. De vrouwen dragen de calashi op het hoofd, een kap van karton overtrokken met witte stof. Opvallend zijn verder de gebruikte "kinderhoofdjes" voor de bestrating. Otrobanda kende toen ook vele balkonnen.

Willemstad.

Op de nu volgende bladzijden wordt in het kort ingegaan op de historische ontwikkeling van Willemstad, de problemen en oorzaken welke geleid hebben tot het verval ervan, de noodzaak en wenselijkheid van renovatie en rehabilitatie en tenslotte op de wijze waarop renovatie en rehabilitatie moeten worden aangepakt.

De eerste aanleg van de historische stad gaat terug naar het jaar 1634. In dat jaar vestigden zich de Nederlanders op Curacao. Willemstad werd ingericht als marinebasis en handelscentrum. De fortificaties aan de monding van de St. Annabaai en het Fort Amsterdam getuigen daarvan.

Tot het begin van deze eeuw vond het wonen op Curacao voornamelijk plaats in Willemstad en voorsteden: Scharloo, Pietermaai en Otrobanda, een aantal dorpjes en in de kunuku.

Na de komst van de Shell groeit de bevolking in aantal. De oude kernen Punda en Otrobanda breidden zich toen in oostelijke, noordelijke en westelijke richting uit rondom het Schottegat.

Het zal duidelijk zijn dat er een groot verschil bestaat tussen Willemstad uit de vorige eeuwen en Willemstad nu. Wat echter hetzelfde is gebleven is dat Willemstad vroeger en nu één stad vormen.

Curacao heeft in zijn historische stadskernen een eigen monumentenbezit dat voortgekomen is uit de stedenbouwkundige aanleg en groei van zijn stad. Het zal duidelijk zijn dat dit monumentenbezit zeer karakteristiek is voor Curacao en in hoge mate bijdraagt tot de herkenbaarheid en attractie ervan. Het centrum van Willemstad met haar bijzondere gevels in Punda en de steegjes van Otrobanda zijn uniek in het Caraïbisch gebied en alleen al daarom van onschatbare waarde.

Als je op dit ogenblik een wandeling maakt door Willemstad dan is duidelijk te zien dat de oude kern zichtbare tekenen van verval vertoont. Aan de andere kant is ook duidelijk waarneembaar dat er de laatste tijd enige aandacht aan dit probleem wordt geschonken gezien de restauratie van enkele panden en buurten. Wil je het verval van Willemstad tegengaan dan zul je eerste de werkelijke oorzaken en problemen moeten opsporen voordat je met een mogelijke oplossing kunt komen.

Welke zijn nu de problemen waarmee Willemstad te kampen heeft ?

1. Een van de grootste problemen waarmee Curacao nu te kampen heeft is haar financiële en economische situatie.
2. Een ander probleem is dat in brede lagen van de bevolking te weinig besef aanwezig is van het belang dat deze monumenten voor ons hebben. Niet alleen voor onze eigen cultuur maar ook voor het toerisme.
3. Door de bestaande huurregelingen worden de kosten voor onderhoud voor de eigenaars veel te hoog. Het gevolg is dat er geen onderhoud meer wordt verricht, waardoor de slechte staat waarin de huizen reeds verkeerden alleen nog maar slechter wordt.
4. Vele bewoners en/of eigenaren zijn allang verhuisd. De achtergelaten woning wordt dan vaak onderverhuurd. De nieuwe bewoners, meestal mensen uit de laagste inkomensklasse, komen helemaal niet toe aan onderhoud.
5. De bevolking in de oude binnenstad loopt zeer sterk terug. In de periode 1971-1981 liep het inwoneraantal van Otrobanda terug van 6000 naar 3100. In 10 jaar tijd nam de bevolking van dit gedeelte met bijna de helft af. Behalve de terugval in de bevolking als geheel, is ook waar te nemen dat de bevolking vergrijsd. De gemiddelde leeftijd van de stadsbewoner wordt steeds hoger. Er is een tekort aan parkeervoorzieningen waardoor de toegankelijkheid tot de binnenstad moeilijk is.
6. Vooral in Otrobanda is de toegankelijkheid voor grotere voertuigen (denk aan de vuilnisophaaldienst) door de smalle steegjes op sommige plaatsen helemaal onmogelijk. Hiermee hangt samen dat juist in deze gedeelten de vervuiling in zeer sterke mate zal optreden.
7. Tenslotte kan gewezen worden op een toename van illegale praktijken, criminaliteit en prostitutie. *leegstand van wonings*

*dit probleem
wordt veroorzaakt
door de
slechte
opstand
met kleine*

*ruilings-
oorkaas
voertuigen*

Tot de oorzaken die geleid hebben tot het verval en de achteruitgang van de oude binnenstad kunnen we de volgende punten noemen:

1. Veel zaken zijn uit de stad weggetrokken en hebben zich inmiddels gevestigd op Salinja en andere wijken. Hierdoor nemen de economische activiteiten in de stad af.
2. Vele gebouwen zijn leeg komen te staan en hebben geen andere bestemming gekregen. Veel monumentale en historische panden verkeren in een zeer slechte toestand en kunnen als ruines gekwalificeerd worden. De leegstaande panden worden dan gebruikt als stortplaatsen voor allerlei soorten afval. De stad krijgt het karakter van een spookstad.

3. Woonhuizen verkeren eveneens in een zeer slechte staat van onderhoud. Een groot deel beschikt niet over minimale toilet-en badkamerfaciliteiten, waardoor de bewoners gebruik moeten maken van openbare toiletten of op minder hygienische wijze menselijk vuil moeten afvoeren.
4. De eigenaars van een aantal panden stellen geen middelen beschikbaar om de panden op te knappen. Er wordt geen huur geïnd, om van alle rompslomp af te zijn, of de huren worden dermate laag gehouden, dat de eigenaren geen uitgaven kunnen doen om onderhoud te plegen.
5. Faciliteiten voor recreatie ontbreken in de wijk Otrobanda. 's Avonds is het er donker en dood. Kinderen kunnen er overdag geen ruimte vinden voor gezonde recreatie.
6. De vuilnisophaal is een groot probleem. De smalle steegjes belemmeren een vlotte ophaal; containers zijn op minder geschikte plaatsen neergezet, terwijl de ongecontroleerde activiteiten van snackbars leiden tot opeenhoping van grote hoeveelheden afval in leegstaande panden en op open plekken.

Na deze opsomming van problemen en oorzaken kun je je afvragen waarom het nodig is de oude binnenstad van verder verval te redden.

Op de eerste plaats is daar het punt van het wonen. Otrobanda telt een groot aantal woningen dat na restauratie als zodanig weer gebruikt kan worden. Zeker gezien de schaarste aan woningen op Curacao is dit een belangrijk punt van overwegen.

Bouwen van nieuwe woningen zou veel duurder worden, terwijl er ook veel meer tijd mee gemoeid is. Een ander aspect dat om de hoek komt kijken is dat er ook eerst gesloopt moet worden, bouwterreinen moeten eerst weer bouwrijp gemaakt worden.

Een ander punt dat van belang is voor de bewoners, is de woonsfeer. Hieronder wordt eigenlijk alles verstaan dat het wonen in een bepaalde wijk veraangenaamt, zoals de aanwezigheid van winkels, medische en andere voorzieningen, recreatie enz.

Een belangrijk argument om de oude binnenstad weer in haar oude glorie te herstellen is de economische en cultureel/historische waarde in verband met het toerisme. Zoals reeds eerder is gezegd heeft Curacao met haar oude binnenstad iets unieks te bieden in dit gebied.

Gelukkig dringt langzaam het besef door dat er iets gedaan moet worden willen we de oude binnenstad behouden. Zowel de overheid als particuliere instellingen m.n. Monumentenzorg hebben de laatste jaren aandacht aan dit probleem gewijd. Het is niet bij woorden alleen gebleven.

De Dienst Ruimtelijke Ontwikkeling en Volkshuisvesting (DROV) heeft het z.g. "Aktieplan Binnenstad" opgesteld. Dit plan houdt in het restaureren en renoveren van de binnenstad in een aantal fasen, en daarnaast het verbeteren van de infrastructuur zoals bijv. het verbeteren van rioleringen. Het doel van het actieplan omvat de volgende punten:

1. Een gezond en bloeiend stadscentrum is van groot belang voor het huidige en toekomstige economische en maatschappelijke welzijn van Curacao.
2. De binnenstad van Willemstad met zijn fraai historisch karakter vertegenwoordigt een zeer kostbaar bezit voor de toeristische sector.
3. De historische rol van de binnenstad als zaken- en handelscentrum moet uitgebouwd worden.

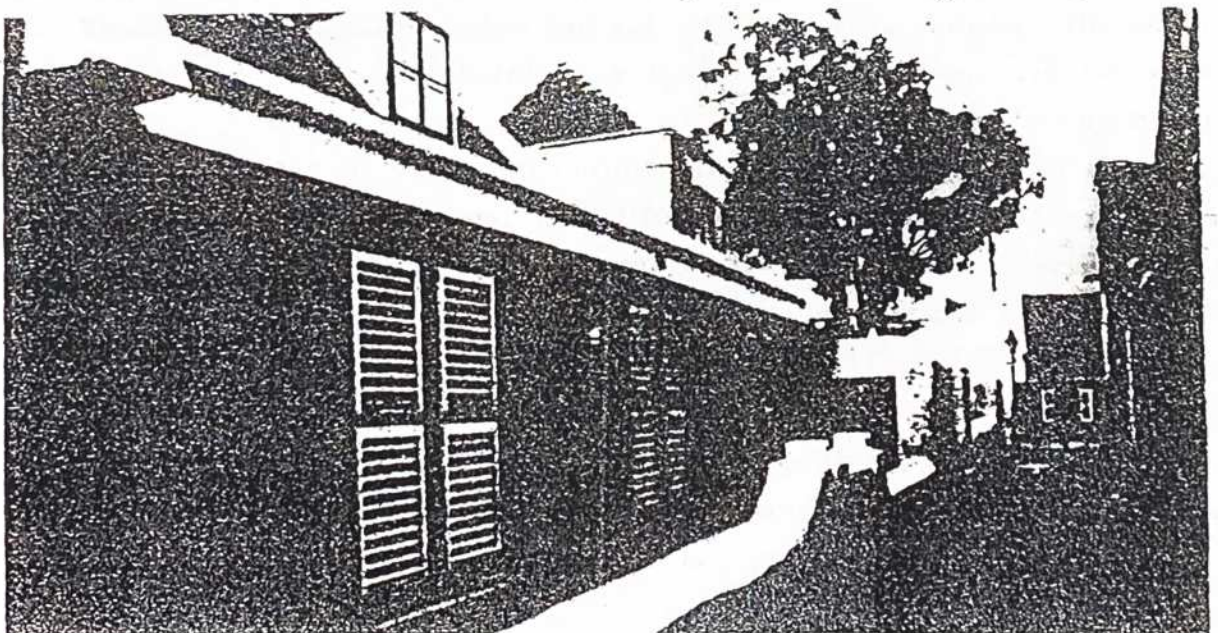
Op welke wijze pakt men de renovatie aan ?

In principe wordt de hele binnenstad aan een grondige renovatie en rehabilitatie onderworpen. Dat gebeurt dan vooral in actiegebieden. Dit zijn delen van de binnenstad waarbij niet alleen aandacht wordt geschonken aan de woning maar ook aan de woonomgeving.

In Otrobanda zijn een 18-tal van deze actiegebieden aan te wijzen. Ieder actiegebied heeft weer zijn eigen problematiek.

In hoofdzaak zal echter bij al deze gebieden veel aandacht geschonken worden aan de volgende punten:

1. een reconstructie van de bestaande toestand. Hieronder wordt verstaan de eventuele sloop van panden en het aanleggen van de nodige infrastructuur.
2. intensieve rehabilitatie. Hiermee wordt bedoeld de verbeteringen van woningen en woonomgeving.
3. rehabilitatie. Verbetering van woningen en woonomgeving waarbij de meest elementaire sanitaire voorzieningen worden aangebracht.

Vierstegenplan - Van Dijksteeg

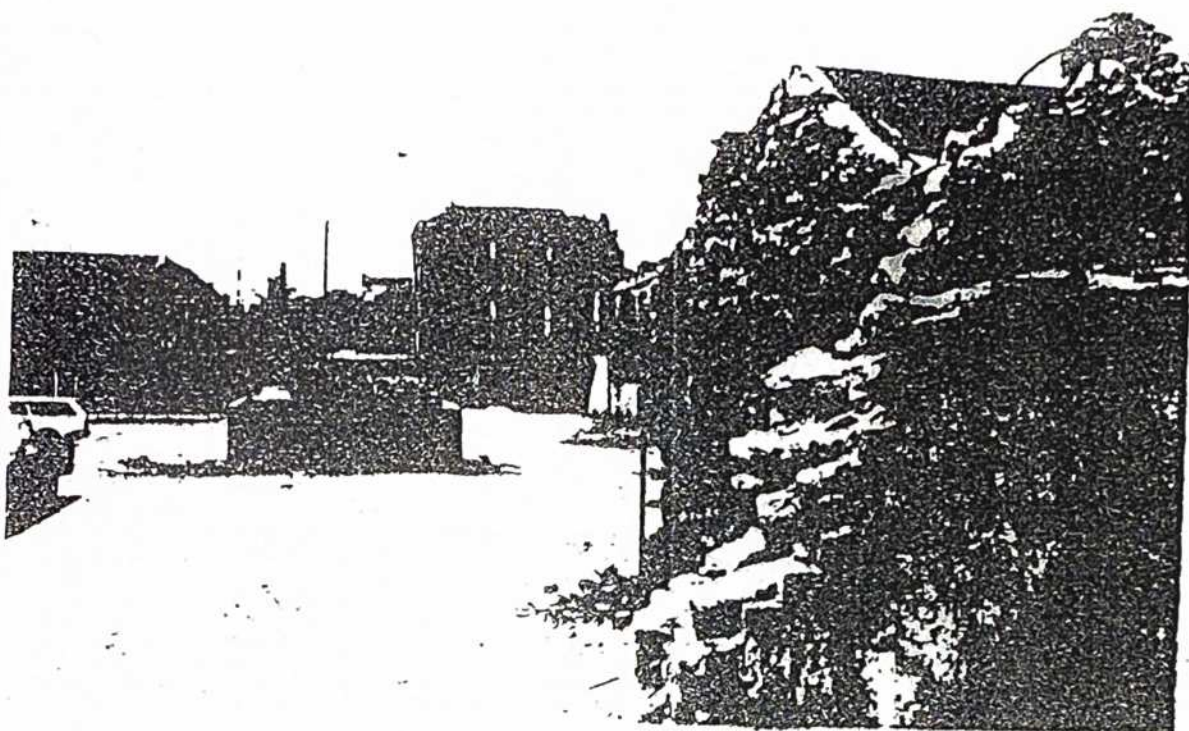

Foto boven: Door slecht onderhoud en verwaarlozing zijn vele historische gebouwen in Otrobanda onderhevig aan verval

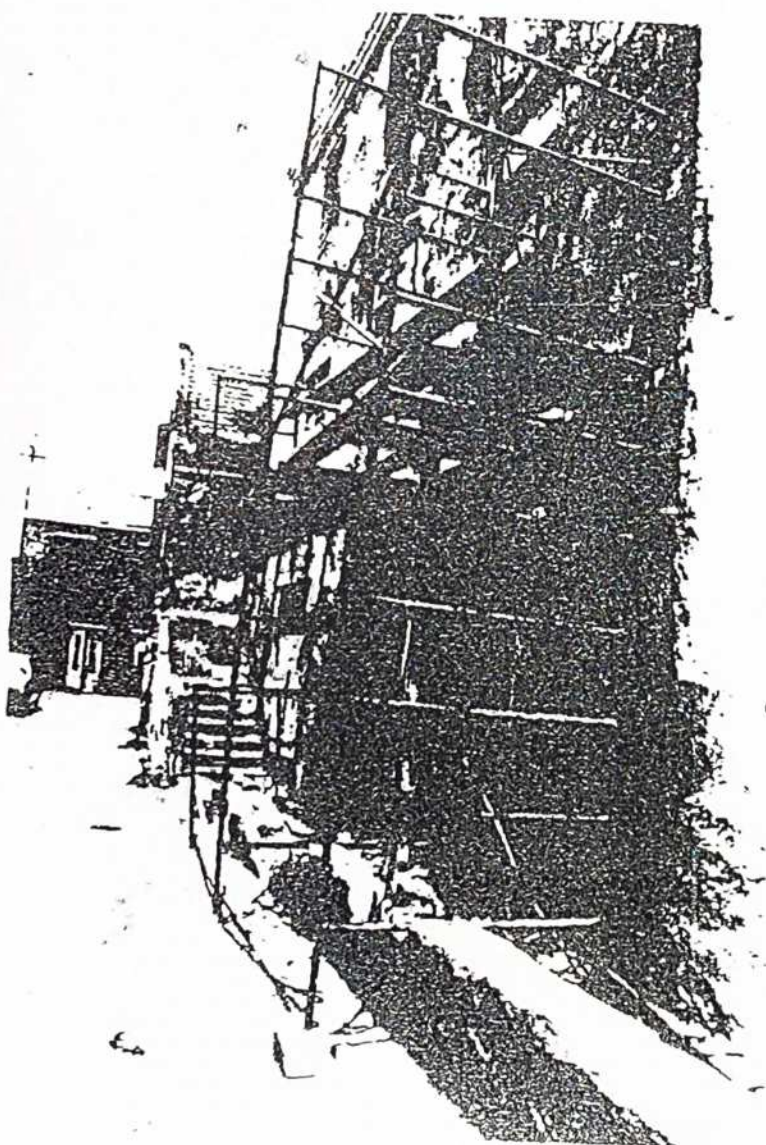

Foto links: Gelukkig neemt het particuliere initiatief voor herstel en renovatie van de gebouwen tegenwoordig toe (Spaansesteeg).